

Na koniec chciałybyśmy podzielić się następującą refleksją z pobytu w Finlandii. Otóż w różnych rozmowach z młodymi ludźmi okazywało się, że prace arachnoekologów z Polski, zwłaszcza te dawne, są dobrze znane. Byłyśmy nawet zaskoczone tym, jak precyzyjnie potrafią o nich mówić. W kilku rozmowach powtórzył się wątek, że nasze prace były czymś w rodzaju ekologicznego elementarza dla młodych arachnoekologów z różnych krajów Europy. I chyba nadal jesteśmy w głównym nurcie nauki, jeżeli chodzi o rozwijane u nas kierunki badań, a podejmowane tematy znajdują się w centrum uwagi wielu dobrych ośrodków naukowych.

Natomiast wyposażenie naszych laboratoriów coraz bardziej odbiega od światowych standardów. Kiepska organizacja pracy, brak nowoczesnych urządzeń, długi cykl wydawniczy czasopism, małe wykorzystanie komputerów i wreszcie konieczność przeznaczania coraz większej ilości czasu sprawom bytowym sprawiają, że wyniki naszych badań, często nawet dobrze pomyślanych, ukazują się w druku zbyt późno, aby mogły odegrać właściwą rolę. Do tego dochodzi zbyt mała liczba kontaktów z ośrodkami zagranicznymi: zbyt rzadka możliwość prezentowania i dyskusowania wyników poza krajem, a także zbyt słabe wykorzystanie możliwości druku prac w czasopiśmie o ustalonej renomie, a więc czytanych przez naukowców z całego świata.

Wszystko to sprawia, że obecne nasze prace, choć dotyczą często istotnych zagadnień, są mało znane i cytowane poza wąskim kręgiem specjalistów i że lepiej znane są prace wykonane przed dziesięć laty.

Anna Kajak i Jadwiga Łuczak

32. sympozjum IAVS na temat „Lasy świata: różnorodność i dynamika” (Uppsala, 20—26 VIII 1989 r.)

Członkowie i sympatycy IAVS (International Association for Vegetation Science) spotkali się tym razem w Szwecji, by zaprezentować swe osiągnięcia w badaniach nad obecnym stanem i zagrożeniami dla lasów świata. Prawdopodobnie ciężar gatunkowy problematyki sympozjum sprawił, że w tegorocznym spotkaniu uczestniczyło znacznie więcej fitoekologów niż w jakimkolwiek poprzednim. Z ogólnej liczby ok. 600 członków Towarzystwa z 38 krajów świata w sympozjum wzięło bowiem udział 250 osób z 31 krajów, w tym ponad połowa aktywnie, wygłaszając referaty lub prezentując plakaty. Warto także zaznaczyć, że głównie dzięki trosce profesora Eddy'ego van der Maarela, dyrektora Instytutu Botaniki Ekologicznej Uniwersytetu Uppsalskiego i głównego organizatora sympozjum, liczniejszą niż zwykle grupę stanowili ekologowie polscy. Po prostu, dobrze znając nasze realia i chcąc nam pomóc, znalazł on sponsorów, którzy w całości pokryli koszty pobytu 18 osób. Na tej samej zasadzie prof. van der Maarel umożliwił uczestnictwo w sympozjum 48 fitoekologom reprezentującym kilka innych krajów tej „lepszey” części Europy.

Miejscem obrad był główny budynek Uniwersytetu Uppsalskiego, położony w historycznym centrum miasta, a miejscem zakwaterowania — w zależności od „kieszeni” uczestników — różnej kategorii hotele, domy studenckie i mieszkania prywatne, rozrzucone zwykle w dość odległych od centrum punktach miasta.

Uroczystego otwarcia sympozjum dokonali, kolejno, jego przewodniczący — prof. E. van der Maarel, przewodniczący IAVS — prof. S. Pignatti (Włochy), rektor Uniwersytetu Uppsalskiego — prof. S. Strömholm oraz prorektor Akademii Rolniczej w Uppsali — prof. H. Holmen.

Organizatorzy sympozjum przeznaczyli 4 dni na sesje naukowe, w ciągu których wygłoszono 41 referatów i zaprezentowano 102 plakaty, jeden dzień na wycieczkę geobotaniczną (m.in. do rezerwatu pierwotnego lasu w Fiby Urskog) i jeden dzień, ostatni, na zwiedzanie Instytutu Botaniki Ekologicznej, Ogrodu Botanicznego i tamtejszej Akademii Rolniczej. Jak co roku, przed i po

symposium odbyły się także kilkudniowe wycieczki, niestety, dla większości Polaków niedostępne z powodów dość oczywistych, ponadto — walne zgromadzenie członków Towarzystwa i robocze zebranie jego prezydium oraz wystawa najnowszych książek i czasopism naukowych wydawanych w Szwecji.

Z rocznym wyprzedzeniem organizatorzy zaproponowali cztery sesje i równocześnie cztery główne hasła, pod którymi winna się mieścić problematyka referatów i plakatów zgłaszanych na symposium. Były to: (1) Sukcesja i regeneracja lasów, (2) Przemiany lasów wywołane przez człowieka, (3) Typologia i ocena stanu lasów i siedlisk leśnych oraz (4) Globalne zmiany lasów. Podczas obrad trzech pierwszych sesji wygłoszono po 11 wykładów i zaprezentowano po 30—36 plakatów; program ostatniej był skromniejszy, zawierał 8 wykładów i tylko 4 plakaty. Jak wykazują tematy poszczególnych sesji, większość autorów mogła mieć spore kłopoty z precyzyjnym „zaszufladkowaniem” swojego wystąpienia. Prawdopodobnie właśnie z tego powodu żadna sesja tematycznie nie odbiegała wyraźnie od innej.

W krótkim sprawozdaniu nie sposób streścić poszczególnych referatów i plakatów lub choćby tylko wymienić ich tytułów i podać nazwisk wszystkich autorów. Pokróćce zatem jedynie zasygnalizuję, czym się obecnie zajmują, z czym borykają i czemu usiłują zapobiec ekolodzy badający ekosystemy leśne.

Większość wystąpień w ramach pierwszej sesji („Sukcesja i regeneracja lasów”) dotyczyła długofalowych, obejmujących setki a nawet tysiące lat, przemian lasów na różnych kontynentach i w różnych strefach geograficzno-przyrodniczych, m.in. na Półwyspie Skandynawskim (R. Bradshaw i G. Hannon), w kilku krajach Europy Środkowej (H. Knapp i L. Jeschke, J. Herbich, M. Herbichowa, K. Zukrigl), północnej części Ameryki Północnej (Y. Bergeron), w centralnej części Półwyspu Indyjskiego (N. Melkania), w Azji Wschodniej (Yu. Manko) czy też na Nowej Gwinei (Ph. Siaguru).

Autorzy kilku referatów i plakatów składających się na tę sesję analizowali wpływ zaburzeń środowiska na przebieg procesów sukcesji i regeneracji lasów, zarówno naturalnych, jak też antropogenicznych, spowodowanych np. pożarem (Y. Bergeron, B. Sekulic), huraganem (L. Qinghong i H. Hytteborn), deptaniem i wypasem (R. Morgan) lub erupcją wulkanów (A. Sidelnikow). W kilku innych omawiano strukturę i dynamikę populacji gatunków lasotwórczych w toku sukcesji i regeneracji zbiorowisk (np. I. Frost, N. Nakagoshi i S. Wada, E. Figueoa, R. Leemans, J. Moravec, G. Stewart i A. Rose), rolę banku nasion w regeneracji lasów (D. Kennedy), a także bioindykacyjną wartość zbiorowisk leśnych (E. Bringmark i S. Bråkenhielm oraz E. Roo-Zielińska i J. Solon).

Osobną grupę stanowiły wreszcie rozważania natury metodycznej, modele sukcesji i regeneracji lasów, a także możliwości prognozowania ich dalszych przemian (D. Roberts, P. Burton i D. Urban).

Referaty wygłoszone podczas drugiego dnia symposium, na sesji poświęconej przemianom lasów spowodowanym bezpośrednią i pośrednią działalnością człowieka i jego gospodarki, dotyczyły kilku zagadnień.

Po pierwsze, wymierania i degeneracji lasów w silnie uprzemysłowionych krajach lub tylko w pewnych ich regionach, spowodowanych przede wszystkim wzrostem skażeń i zanieczyszczeń powietrza (m.in. J. Kubikowa, G. Glatzel), ale wynikających także z innych, negatywnych zjawisk związanych z gospodarczą działalnością człowieka (M. Barbero, T. Wojterski, G. Fekete, K. Viráhh i A. Horánszky, Dai Xiao-bing).

Po drugie, zmian składu gatunkowego i struktury zbiorowisk leśnych na obszarach wykorzystywanych jedynie lub głównie w celach rekreacyjnych (np. w parkach narodowych i rezerwatach) lub użytkowanych rolniczo, zatem słabo uprzemysłowionych lub całkowicie wolnych od przemysłu (A. Medwecka-Kornaś, D. Hanspach, Z. Dzwonko, M. Holmedal Losvik, M. Makhdoum, M. Kasprovic).

Po trzecie, stanu zachowania reliktywów roślinności leśnej na obszarach podlegających antropopresji, w tym także w miastach (H. Abdelkrim, J. Chojnacki, B. Solińska-Górnicka i E. Symonides).

Po czwarte, niekorzystnych, spowodowanych antropopresją, zmian chemicznych właściwości gleb w ekosystemach leśnych (E. Aune, U. Falkengren-Grerup, W. Härdtle, M. Kodar).

W kilku referatach i na kilku plakatach prezentowano ponadto m.in. przebieg sukcesji oraz dynamikę zbiorowisk leśnych w środowiskach całkowicie przekształconych przez człowieka lub podlegających antropopresji (I. Austad, V. Komarkova, C. Skarpe), omawiano przyczyny inwazji gatunków synantropijnych w zaburzonych zbiorowiskach leśnych (P. Eliaš), reakcje leśnych, epifitycznych porostów na stały wzrost zanieczyszczeń powietrza (V. Gorshkov i I. Lyanguzova) i wpływ tych zanieczyszczeń na produkcję biomasy w borach sosnowych (V. Yarmishko).

Problematyka referatów i plakatów na trzeciej z kolei sesji („Typologia i ocena stanu lasów i siedlisk leśnych”) była tak samo bogata i urozmaicona, jak na dwóch poprzednich. Dominowały opracowania geobotaniczne o różnym stopniu szczegółowości i charakterystyka zbiorowisk leśnych, m.in. w skali całej umiarkowanej strefy klimatycznej półkuli południowej (J. Beard), ale także Japonii (A. Miyawaki, K. Fujiwara), Indonezji (P. Hommel), Azji Wschodniej (Jon-Won Kim, V. Neshateyeva, Wu Hong-qi), Indii (V. Meher-Homji), Ameryki Północnej (J. Vankat, V. Gerardin) i Południowej (R. Hildebrand-Vogel, R. Godoy i A. Vogel) oraz Europy (R. Lentz, M. Wojterska, M. Wulf, T. Arnborg, J. Brune, A. Garcia).

Jak się okazało, w dalszym ciągu fitosocjologów fascynuje problem bogactwa i różnorodności gatunkowej zbiorowisk leśnych, i to zarówno w sensie teoretycznym (R. Peet), jak też w odniesieniu do konkretnych układów ekologicznych (H. Dierschke, R. Okland, N. Donita, S. Itow).

Wiele uwagi poświęcono rozważaniom natury syntaksonomicznej i typologii zbiorowisk leśnych (m.in. J. Barkman, D. Ivan, J. Hotanen i J. Kuuspidalo, J. Loidi i M. Herrera, S. Sambuk, J. Wiegiers, A. Lovric i M. Rac), w tym także metodom klasyfikacji i ordynacji zbiorowisk (m.in. V. Vasilevich, U. Makirinta, K. Hruška i V. Komarkova) oraz ich kartograficznej prezentacji (R. Neuhäusl).

Osobną grupę stanowiły te referaty i plakaty, w których analizowano wpływ warunków biotopowych na zróżnicowanie lasów i zbiorowisk leśnych, np. klimatu (G. Abbade, C. Blasi, B. Paura, A. Scoppola i P. Spada), rzeźby terenu (H. Ahmadi), zwłaszcza zaś gleby (m.in. M. Degórski, G. Karrer, V. Fedorchuck i O. Chertov, V. Gerardin, W. Franco).

Wśród ośmiu wykładów i czterech plakatów znajdujących się w programie ostatniej sesji („Globalne zmiany lasów”) przeważały prezentacje modeli, m.in. reakcji leśnych gatunków roślin na zmiany czynników zewnętrznych, struktury lasów w strefach przejścia między lasem i stepem oraz globalnych zmian lasów spowodowanych zmianą klimatu (D. Urban, G. Bonan, H. Skugart i T. Smith). Omówiono ponadto historię lasów Europy w okresie połodowcowym (B. Huntley) oraz skutki wycięcia i wypalenia lasów na pól suchych obszarach Australii (J. Walker) i w subarktycznej strefie Ameryki Północnej (L. Sirois i S. Payette).

Nadmernie przeładowany program naukowy miał trzy podstawowe wady: po pierwsze, zabrakło w nim czasu nie tylko na jakąkolwiek dyskusję, ale często nawet na krótkie pytania i odpowiedzi po wykładach; po drugie, sesje referatowe pokrywały się w czasie z sesjami plakatowymi, wskutek czego nie można było uczestniczyć w obu; z reguły plakaty oglądano w wolnych chwilach, co było źródłem względnej satysfakcji dla ich autorów; po trzecie, uważne wysłuchanie 10—11 referatów w ciągu jednego dnia, podobnie jak zapoznanie się z treścią ponad 30 plakatów w niespełna dwie godziny, było w ogóle niemożliwe. Na szczęście, uczestnicy sympozjum już pierwszego dnia otrzymali piękną książkę, wydaną jako 18 tom „Studies in Plant Ecology” pod redakcją E. Sjögrena, zawierającą dość obszerne, dwu-trzystronicowe streszczenia 115 referatów i plakatów nadesłanych odpowiednio wcześniej i zaakceptowanych do druku. Kserokopie wszystkich pozostałych streszczeń udostępniono podczas sesji plakatowych, dzięki czemu można było zorientować się w ich tematyce. Trzeba też dodać, że organizator sympozjum przewidział publikację prezentowanych prac w formie specjalnego tomu „Vegetatio”, który powinien się ukazać w przyszłym roku.

Nie obyło się bez akcentów rozrywkowych. Program sympozjum urozmaicił i uświetnił półtoragodzinny recital fortepianowy utworów Bacha, Mozarta, Chopina, Jánačka, Petera-Bergera i Griega w wykonaniu prof. E. van der Maarela, co miało być, i było, niespodzianką zgotowaną przez gospodarza imprezy. Recital, podobnie jak obrady plenarne, odbył się we wspaniałej auli uniwersyteckiej, która wcześniej gościła również polskiego Papieża, Jana Pawła II. Miłym przerywnikiem obrad sympozjum była „lampa wina”, na którą jego uczestników zaprosił

rektor uczelni, bankiet z wystawnym jadem, pićm, śpiewami i tańcami, wreszcie wieczór towarzyski w gościnnych domach kilku uppsalskich ekologów.

W zakończeniu jeszcze dwie miłe informacje. Po pierwsze, następne sympozjum IAVS odbędzie się w Warszawie (w kwietniu 1990 r.), zaś jego organizacji podjął się prof. J. B. Faliński. Po drugie, już wkrótce geobotanicy zyskają kolejne czasopismo — „Journal of Vegetation Science” (JVS), które od 1 stycznia 1990 r. stanie się oficjalnym pismem (czyli mówiąc brzydko „organem”) IAVS.

Ewa Symonides

Międzynarodowe sympozjum na temat „Przestrzenne procesy w zbiorowiskach roślinnych” (Liblice, Czechosłowacja, 18—22 IX 1989 r.)

Nasi południowi sąsiedzi na przekór wszystkim trudnościom dążą do podtrzymania i rozwijania kontaktów z ekologami Europy i świata. Nie mogąc uczestniczyć w większości międzynarodowych sympozjów i kongresów poza granicami swojego kraju, coraz częściej sami podejmują się trudu ich organizacji, z reguły zresztą uwieńczonych sukcesem. Niewątpliwie było nim także ostatnie sympozjum, skromnie nazwane „zebraniem roboczym” przez głównego organizatora, dra Františka Krauhulca z Instytutu Botaniki w Průhonicach k. Pragi.

W sympozjum uczestniczyło 73 ekologów, spośród których aż 40 reprezentowało różne placówki naukowe Czechosłowacji (głównie Instytuty Botaniki Czechosłowackiej Akademii Nauk w Průhonicach i Třebońi). Pozostali przybyli z 12 krajów europejskich oraz z Japonii. W tej drugiej grupie dominowali Węgrzy, Szwedzi i Holendrzy; tylko jednoosobową „domieszkę” stanowili ekolodzy z Austrii, Hiszpanii, NRD, RFN i ZSRR.

Sympozjum odbyło się w pięknym, barokowym pałacu z przelomu XVII i XVIII w., położonym w parku niemal na całkowitym odludziu. W 1952 r. pałac został przebudowany, wyremontowany i oddany w posiadanie pracownikom Czechosłowackiej Akademii Nauk, którym służy za dom pracy twórczej i miejsce wypoczynku. Od lat także jest siedzibą wszelkiego rodzaju konferencji naukowych, zarówno krajowych, jak też międzynarodowych, trzeba przyznać wyjątkowo wygodną. Jest on bowiem wyposażony w dużą, mieszczącą ok. 100 osób salę wykładową, nieco mniejszą salę konferencyjną, spełniającą także funkcję sali bankietowej, widne, przestronne, doskonale nadające się do ekspozycji plakatów halle, pokoje gościnne, jadalnię itd. Uczestnicy tych konferencji mogą zatem obradować w komfortie i spokoju, bez zbędnego wysiłku i straty czasu na dojazdy i posiłki poza miejscem obrad.

Na program sympozjum, bardzo bogaty zważywszy czas jego trwania, złożyło się wygłoszenie 21 półgodzinnych referatów, prezentacja 30 plakatów, obrady „okrągłego stołu” na temat koncepcji „guild” w zbiorowiskach roślinnych, dwie wycieczki, z których jedną poprzedził bogato ilustrowany przeżroczami wykład jej współorganizatora, doc. J. Jenika, a także wieczorny koncert utworów Dvořáka i Smetany w wykonaniu Nowego Praskiego Trio oraz wystawny bankiet pożegnalny ostatniego dnia imprezy. Warto dodać, że w programie znalazło się sporo czasu na pytania i dyskusje po każdym wygłoszonym referacie, co niestety jest już rzadkością na międzynarodowych imprezach. Na duży plus organizatorowi sympozjum trzeba także zaliczyć to, że sesje plakatowe nie pokrywały się w czasie z sesjami referatowymi, dzięki czemu każdy mógł uczestniczyć w jednych i drugich.

Hasło sympozjum i lista jego uczestników, reprezentujących różne szkoły naukowe i zgoła różne podejście nawet do treści pojęcia „zbiorowisko roślinne”, z góry pozwalały przewidzieć nie tylko szeroki zakres zagadnień będących przedmiotem szczegółowych rozważań, ale także zróżnicowane punkty widzenia na istotę podstawowych procesów przebiegających w obrębie fitocenozy i odmienne rozwiązania metodyczne stosowane w ich badaniach. Tak w istocie było, do czego przygotował słuchaczy w wykładzie otwierającym sympozjum jeden z jego gospodarzy, dr R. Neuhausl.